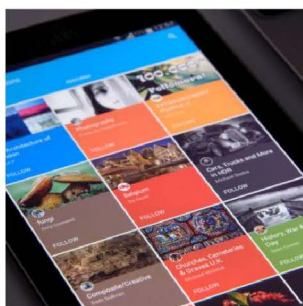

Turystyka kulturowa w płynnej rzeczywistości

Quaestiones disputatae

Armin Mikos von Rohrscheidt

Turystyka kulturowa w płynnej rzeczywistości

Quaestiones disputatae

*KulTour.pl Poznań
2016*

Autor	Armin Mikos von Rohrscheidt
Recenzent	Dr hab. Janusz Hochleitner, prof. UMW
Redakcja techniczna, projekt okładki, skład komputerowy	Oleksiy Artyschuk
Zdjęcia na okładce	Zdjęcia pochodzą z www.pexels.com Użycie na podstawie Creative Commons Zero (CC0) license

ISBN: 978-83-930211-5-4

Wydawca:

KulTour.pl, ul. Stanisława Wyspiańskiego 16/1, 60-750 Poznań
www.kultour.pl, e-mail: biuro@kultour.pl

© KulTour.pl, Poznań 2016

Spis treści

Wstęp	5
Część I. Aktualny kontekst i stan turystyki kulturowej	10
1. Rzeczywista wielkość i dynamika zmian ruchu turystyki kulturowej w Polsce i na świecie w ostatnich latach	10
2. Turystyka kulturowa a globalizacja.....	16
3. Fenomen wielokulturowości i jego przesłanki w świetle "wędrówki ludów" do Europy	20
4. Turysta kulturowy i jego wpływ na otoczenie	26
Część II. Turyści kulturowi: profile, preferencje, modele zachowań	31
5. Oferty turystyki kulturowej dla dzieci i młodzieży.....	31
6. Zainteresowanie seniorów turystyką oraz ich udział w turystyce kulturowej	35
7. Wpływ pokolenia baby-boomer na turystykę (kulturową)	39
8. Prywatne podróżowanie a turystyka kulturowa. Przemiany, formy, tendencje.	43
Część III. Aktorzy: gospodarze, popularyzatorzy, manipulatorzy.....	47
9. Oferta muzealna w perspektywie oczekiwań turystyki kulturowej	47
10. Turysta kulturowy w polskich muzeach	56
11. Czy należy opracować i upowszechnić kryteria i standardy dostępności obiektów sakralnych dla turystyki kulturowej?	62
12. Wpływ środków masowej komunikacji na zachowania w ramach turystyki kulturowej.....	73
13. Rola i znaczenie niematerialnego dziedzictwa kulturowego w kreowaniu ofert na rynku turystycznym	79
14. Powieść turystyczna. Przykłady, oferta turystyczna, znaczenie promocyjne i gospodarcze.....	87
15. Wpływ „polityki historycznej” na (re)interpretację dziedzictwa w turystyce	94

Część IV. Potencjalne i niszowe destynacje i formy turystyki kulturowej 109

16. Czy możliwa jest turystyka kulturowa w krajach dyktatorskich?	109
17. Projekty inwestycyjne wielkich miast jako czynnik przyciągający turystów.....	113
18. Potencjał turystyki kulturowo-przyrodniczej w Polsce.....	116
19. Kondycja turystyki biogeograficznej w Polsce i na świecie	124
20. Turystyka kosmiczna: forma turystyki kulturowej czy przygodowej?	135
21. Znaczenie i rozwój turystyki kulturowej w obszarach z dominacją walorów i funkcji wypoczynkowej.....	139

Część V. Turystyka kulturowa w badaniach, analizach i dydaktyce 144

22. Czy turystyka powinna być dyscypliną naukową?	144
23. Jak realizować wiarygodne, wieloaspektowe badania stanu turystyki kulturowej w Polsce?.....	151
24. Ocena jakości polskich opracowań dotyczących turystyki kulturowej.....	156
25. Problem aktualności artykułów naukowych w kontekście prezentowanych badań	164
26. Terminologia i standardy analiz w opracowaniach naukowych dotyczących turystyki kulturowej.....	171
27. Kryteria "ogłaszania" i definiowania nowych form turystyki kulturowej... ..	180
28. Turystyka kulturowa jako przedmiot studiów w Polsce	185

Część VI. Dylematy i prognozy 190

29. Czy mieszkańców miasta można w nim uznać za turystów kulturowych?. ..	190
30. Czy w imię politycznej poprawności warto zwalczać niektóre zachowania tubylców wobec turystów?	194
31. Jakie rodzaje obiektów powinny formalnie tworzyć szlaki turystyczno-kulturowe?.....	198

Zamiast zakończenia:

Jak będzie wyglądała turystyka kulturowa za dziesięć lat?	203
---	-----

Bibliografia:.....	213
--------------------	-----

Wstęp

Podobnie jak w przypadku książki wydanej przez autora w roku 2013 pod tytułem „Turystyka kulturowa w dobie przyspieszonej zmiany”, tematem niniejszej publikacji są rozliczne kwestie powiązane z podejmowaniem i organizacją podróży w czasie wolnym, ukierunkowane na doświadczenie walorów żywej kultury i konfrontację z dziedzictwem kulturowym, a także na metody i kryteria badania tego fenomenu. Zamieszczone tu analizy, diagnozy i postulaty odnoszą się zasadniczo do krajowej przestrzeni turystycznej i polskiej rzeczywistości kulturowo-społecznej. Analizowane zagadnienia o charakterze globalnym, typowe dla tej sfery ludzkiej aktywności i zachowań jej uczestników, mają za zadanie dostarczyć szerszy kontekst, a przykłady koncepcji i szczegółowych rozwiązań spoza kraju ilustrują sprawdzone lub chybione rozwiązania omawianych problemów.

Niniejsza publikacja jest drugą po wspomnianej książce autora z roku 2013 i zapewne nie ostatnią, w której zestawione są najbardziej „gorące” tematy, owe „quaestiones disputatae” turystyki kulturowej. Podobnie jak poprzednia pozycja, i ta nie rości sobie pretensji do całościowego przedstawienia tytułowej problematyki. Taką próbą – udaną, jeśli sądzić po utrzymującej się dużej popularności i bardzo wysokim poziomie cytowań – była obszerna monografia autora „Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy”, wydana po raz pierwszy w roku 2008 i uzupełniana oraz wznawiana w latach 2010 i 2016. Obok kwestii definicyjnych i historycznych omówiono tam i poddano analizie pozostałe fundamentalne zagadnienia tej gałęzi turystyki, jak podstawowe typy walorów i atrakcji, najpopularniejsze rodzaje i formy organizacji podróży kulturowo-turystycznych, profile ich typowych uczestników, najważniejsze systemy eksploatacji turystycznej i typy produktów oraz składowe potencjału turystyczno-kulturowego w mikroregionach i metody jego ustalania. Jak wszystko w turystyce, która jest rzeczywistością społeczną, podlegają i one zmianom, jednak w dłuższych okresach i pod wpływem silniejszych oraz długotrwałe oddziałujących bodźców.

Jednak specyfiką zjawiska tak złożonego jak turystyka, zależnego od wielu dynamicznych zmiennych oraz kształtowanego przez liczne i zróżnicowane podmioty inspirujące się różnymi źródłami i realizujące rozbieżne nieraz cele - jest nieustanna i płynna zmiana w mikroskali. Dokonuje się ona w decydujących punktach: mianowicie w miejscach zetknięcia gościa jako odbiorcy walorów, wrażeń i propozycji, gospodarzy jako zarządzających walorami na odwiedzanych miejscach i tworzących możliwości i warunki ich doświadczenia oraz pośredników będących konstruktorami i realizatorami mniej lub bardziej rozwiniętych

produktów turystycznych. Warunkiem udanej aktywności turystyczno-kulturowej (czyli bezpiecznej dla turysty i walorów, satysfakcjonującej gości i gospodarzy, wreszcie owocującej doświadczeniem, które buduje lepsze zrozumienie świata i ludzi) jest permanentna obserwacja ze strony odpowiedzialnych za turystykę właśnie owych zmiennych, rozpoznawanie ich krótko- i długofalowego wpływu na popyt, poziom obsługi, efektywność interpretacji dziedzictwa i popularyzacji żywej kultury.

To z kolei wymaga częstych analiz cząstkowych, dotyczących zjawisk z różnych dziedzin (jak organizacja czasu wolnego, technologie komunikacji, polityka państw i władz lokalnych, metodyka interpretacji, ochrona środowiska i wielu innych) mających wpływ na popyt w zakresie turystyki kulturowej. Pozwalają one na ustalenie ich ewentualnego oddziaływania na turystykę kulturową lub jej określone elementy na konkretnym obszarze lub w segmencie kierowanym do danej grupy docelowej oraz na sformułowanie wskazań i zaleceń przydatnych aktorom działającym w szeroko rozumianej branży turystycznej.

W tej książce kontynuowane są omówienia takich właśnie szczegółowych zagadnień. Niektóre z nich nie zmieściły się we wspomnianej publikacji autora sprzed trzech lat, inne pojawiły się dopiero po jej wydaniu lub w ostatnich latach ich znaczenie lub oddziaływanie stało się bardziej zauważalne w międzynarodowej lub krajowej turystyce. Jeszcze inne wydają się nie dotyczyć wprost turystyki kulturowej, jednak bliższe spojrzenie na nie od tej strony ujawnia mechanizmy decydujące czy to o powodzeniu lub niepowodzeniu setek przedsięwzięć organizujących jej aktywności (jak to ma miejsce np. w wypadku programów zarządzania obszarami przyrodniczo cennymi) czy o wiarygodności prezentacji i interpretacji dziedzictwa przez gospodarzy wobec gości, jak to wykazuje obszernie uzasadnione stanowisko wobec tak zwanej polityki historycznej.

W książce znajdują się analizy zagadnień dotychczas nie poruszanych w krajowej refleksji na temat turystyki kulturowej. Jednak niektóre z poruszonych tu problemów były już przedmiotem szerszych analiz zarówno samego autora, jak i innych polskich badaczy: uwzględniono je z powodu zaistnienia nowych okoliczności, oddziaływania nowych czynników lub dynamicznych zmian, które wpływają na zmianę oceny lub zmuszają do formułowania nowych postulatów albo stanowisk w toczących się dyskusjach. W takich przypadkach w samym wywodzie podano referencje do kluczowych publikacji poświęconych danemu zagadnieniu. W przypadku kilku istotnych zagadnień, które jak dotąd nie zostały szerzej opracowane w polskiej literaturze naukowej, autor zdecydował się na szerszą i bardziej szczegółową prezentację. Trzydzieści jeden szczegółowych kwestii składających się na niniejszą publikację zostało pogrupowanych w sześciu

rozdziałach tematycznych. Ukazują one dość zróżnicowane spektrum najbardziej aktualnych zagadnień. Jedne z nich dotyczą kontekstu dzisiejszej turystyki kulturowej (Rozdział I), inne niektórych grup jej uczestników, ich preferencji i zachowań (II), jeszcze inne wybranych graczy gospodarzy, organizatorów i wybranych innych podmiotów wpływających bezpośrednio lub pośrednio na jej kształt, ofertę i standardy (III). Kolejne analizy zgrupowane w Rozdziale IV koncentrują się na nowych lub niszowych formach turystyki kulturowej oraz typach eksploatowanych w jej ramach atrakcji i obszarach, nie omawianych szczegółowo w innych monografiach. Rozdział V poświęcony jest badaniom naukowym oraz dydaktyce turystyki kulturowej w Polsce. Zamykający książkę Rozdział VI gromadzi omówienia niektórych aktualnych kwestii spornych, których rozstrzygnięcie może wpłynąć na standardy turystyki w naszym kraju oraz przyszłe sposoby jej organizacji. Przedkładając Czytelnikowi książkę zbierającą analizy tak bardzo zmiennego fenomenu, jakim jest turystyka kulturowa autor wyszedł z założenia, że w stosunku do takiego jej przedmiotu jakiegokolwiek podsumowania są zbędne. Dlatego w miejsce zakończenia zdecydował się na zamieszczenie ostrożnej prognozy dotyczącej kierunków rozwoju spodziewanych zmian turystyki kulturowej w naszym kraju w okresie najbliższych dziesięciu lat. Z pewnością jeszcze przed upływem tego okresu konieczne będzie przygotowanie kolejnej publikacji, poświęconej następnym stwierdzonym „gorącym” problemom.

Składające się na tę książkę zagadnienia zostały omówione przy zastosowaniu różnych podejść i metod, co wynika z ich wielkiej różnorodności. Znajdzie tu więc Czytelnik zarówno odwołania do fachowej literatury, w tym monografii światowych autorytetów o znaczeniu kluczowym dla danej kwestii i - zdaniem autora – na dziś ją rozstrzygającej. W innych analizach dla uzasadnienia wyводу zostały przytoczone statystyki turystyczne. W jeszcze innych wspierany jest on bardziej lub mniej rozwiniętymi studiami przypadków. W każdym przypadku autor dołożył starań, by omówienie odbijało aktualny stan wiedzy i refleksji naukowej w zakresie omawianej problematyki.

Kierując książkę do zróżnicowanego grona adresatów, a więc zarówno osób dogłębnie studiujących problematykę turystyki, jak i do zaangażowanych w zarządzanie potencjałem turystycznym w ramach samorządów, tworzących programy rozwoju turystyki, systemy i lokalne produkty turystyczne, ale także i tych zajmujących się organizacją i realizacją podróży, autor starał się używać możliwie prostego i komunikatywnego języka, omijając, na ile było to możliwe, odstręczający tak wielu (choć może bardziej jednoznaczny) styl suchego wykładu.

Z tego samego powodu niezależnie od zachowania naukowej formy opracowania (odwoływanie się do wyników badań, referencje wykorzystanych

źródeł o naukowym charakterze, aparat przypisów) dla ułatwienia przekazu i uproszczenia poszukiwania przez Czytelników interesujących ich zagadnień zaprezentowano je w formie pytań i odpowiedzi. Te ostatnie rozbudowano i szerzej uzasadniono w formie systematycznego wywodu. Podobnie jak w przypadku poprzedniego tomu, i tu lista tematów omawianych w książce nie jest wynikiem subiektywnego wyboru autora. Tytułowe pytania poszczególnych rozdziałów są skróconymi przez niego wersjami pytań postawionych przez uczestników Gnieźnieńskiego Forum Ekspertów Turystyki Kulturowej. Jest to moderowane przez autora gremium niemal trzydziestu specjalistów, od ponad siedmiu lat uczestniczących w dyskusji na łamach naukowego czasopisma „Turystyka Kulturowa”. Ze względu na ich zawodowe doświadczenie jako praktyków, organizatorów i badaczy turystyki kulturowej, artykułowane przez nich kwestie mogą być uznane za reprezentatywne i posiadające największe znaczenie dla turystyki kulturowej w naszym kraju i w dużej mierze również poza jego granicami.

W tym miejscu należy więc podziękować Autorom poszczególnych pytań, którzy przez ich zadanie na Forum Gnieźnieńskim współuczestniczyli w kształtowaniu tematyki tej książki. Ostatecznego sformułowania poszczególnych kwestii wraz z wstępami kontekstowymi Autor dokonał w dużej zbieżności z pierwotną treścią tych pytań, często cytując ich dłuższe fragmenty lub nieznacznie je skracając. Dlatego przy poszczególnych kwestiach, po treści pytania podane zostały inicjały następujących współuczestników Forum. Są to: profesor Jacek Kaczmarek z Uniwersytetu Łódzkiego (JK, przy zagadnieniach nr: 14, 27), profesor Dariusz Dąbrowski z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (DD, kwestia nr 26), profesor Janusz Hochleitner z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (JH: 9) profesor Michał Jarnecki z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (MJ: 3), profesor Zygmunt Kruczek z Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach (ZK: 20), profesor Marek Nowacki z Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu (MN: 1), dr hab. Piotr Zmyślony z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (PZ: 25, kwestia zamykająca), dr hab. Łukasz Gawęł z Uniwersytetu Jagiellońskiego (ŁG: 13, 30) i dr Magdalena Banaszekiewicz z tej samej uczelni (MB: 2, 8, 15), dr Izabella Wyszowska (IW, 19) oraz dr Ewa Malchrowicz-Moško (EM: 4, 12) z Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, dr Piotr Kociszewski z Uniwersytetu Warszawskiego (PK: 6,7), dr Jacek Borzyszkowski z Politechniki Koszalińskiej (JB: 21, 24, 28), dr Mirosław Marczak, z Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku (MM: 29), Agnieszka Matusiak z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (AM: 5), Przemysław Buryan z biura Ideal Travel, koordynator Szlaku Piastowskiego (PB 11, 17, 23) oraz Szymon Czajkowski

z Bramy Poznania (SC.: 16, 31). Sam autor (AMR) sformułował kwestie oznaczone numerami 10, 18, 22.

Podobnie jak w przypadku poprzedniej książki o zarządzaniu zmianą w turystyce kulturowej mamy nadzieję, że i ta pozycja przyczyni się do lepszego rozpoznania już nie tylko roli i zadań turystyki kulturowej we współczesnym świecie, ale także głównych dzisiejszych problemów, przed którymi staje jej organizacja. Tym jej czytelnikom, którzy na co dzień pracują na rzecz turystyki i turystów oby pomogła w tworzeniu oferty nie tylko atrakcyjnej, ale i użytecznej, to jest wzbogacającej dobre doświadczenie turystyczne i pośrednio powiększającej kapitał kulturowy gości, w tym ich otwarcie na świat poza progiem własnego domu.